

Het ambtsbericht Rwanda

Waarom weer zo'n onjuiste voorstelling van zaken?

Joost Brouwer¹

In het thematisch ambtsbericht over mensenrechten en justitie in Rwanda van 18 augustus 2016 wordt de situatie in Rwanda op die terreinen wel erg rooskleurig voorgesteld. Terwijl eerdere ambtsberichten hierover een meer accuraat beeld schetsten. Niet duidelijk is waarom dat eerdere beeld is bijgesteld. Als de bronnen die BuZa zelf voor dit ambtsbericht gebruikte, er op worden nageslagen ontstaat toch een heel wat verontrustender beeld dan uit het ambtsbericht 2016 oprijst. Dat verontrustende beeld wordt bevestigd door talloze andere betrouwbare openbare bronnen. Dat een dergelijk algemeen ambtsbericht grote en verschrikkelijke gevolgen kan hebben voor individuele mensen illustreert de zaak van de in 2016, drie maanden na verschijning van het ambtsbericht, door Nederland aan Rwanda uitgeleverde Jean-Baptiste Mugimba. Op het proces dat tegen hem gevoerd wordt, en dat nog steeds niet in een veroordeling is uitgemond, is vanuit rechtsstatelijk oogpunt, heel wat aan te merken, evenals op de door de minister aan de Kamer toegezegde monitoring van dat proces.

1. Inleiding

In het *NJB* van 20 april 2018 en van 1 mei 2020 is onderbouwd dat het ambtsbericht over Afghaanse KhAD-WAD (onder)officieren van 29 februari 2000 onjuist en onbetrouwbaar is.² Dat onder andere de Unit 1F³ van de Immigratie- en Naturalisatiedienst IND, de belangrijkste gebruiker van ambtsberichten,⁴ dat nog steeds niet heeft toegegeven, geeft te denken, hoe goed de verdere bedoelingen van de Unit 1F ook mogen zijn.

Een ander ambtsbericht dat door de Unit 1F en door het Ministerie van Justitie en Veiligheid gebruikt wordt om vermeende misdadigers tegen de menselijkheid aan te pakken, is het thematisch ambtsbericht over mensenrechten en justitie in Rwanda van 18 augustus 2016.⁵ In de *Terms of Reference* (ToR) voor dit ambtsbericht wordt Buitenlandse Zaken gevraagd om relevante actuele informatie in verband met *'besluitvorming over de terugkeer van afgewezen Rwandese asielzoekers, met name personen die (mogelijk) misdrijven hebben gepleegd tijdens de genocide van 1994'*.⁶ In dit artikel wordt dat ambtsbericht Rwanda 2016 tegen het licht gehouden en vergeleken met:

- eerdere ambtsberichten;
- wat er nog meer staat in de bronnen die voor het ambtsbericht geraadpleegd zijn;

- wat er staat in andere rapporten van organisaties die door de Ministeries van Justitie en Veiligheid en van Buitenlandse Zaken als betrouwbaar gezien worden: het US Department of State, UK Home Office, diverse EU-organisaties (EASO, EU Progress Reports), de UNHCR en andere VN-organisaties, Freedom House, Amnesty International en Human Rights Watch;⁷
- wat er staat in overige betrouwbare en actuele bronnen;
- en met wat er volgens de monitoring-rapporten allemaal is misgegaan in het proces in Rwanda tegen Jean-Baptiste Mugimba, die op 12 november 2016, drie maanden na publicatie van het ambtsbericht, door Nederland aan Rwanda is uitgeleverd, samen met Jean-Claude Iyamuremye.

Vanwege lengtebeperkingen is dit artikel vrij summier. Een langer versie met veel meer details is beschikbaar bij de online versie van dit artikel.

2. Het ambtsbericht Rwanda 2016

Volgens vaste jurisprudentie van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State mogen ambtsberichten gezien worden als deskundigenadviezen waarop de Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid zich mag verlaten.⁸ Om een deskundigenadvies te zijn moeten in een ambts-

bericht natuurlijk wel één of meer adviezen gegeven worden. Of anders moeten één of meer conclusies getrokken worden die als advies aan de staatssecretaris beschouwd kunnen worden. In het ambtsbericht 2016 staan geen adviezen, geen als zodanig aan te duiden conclusies, zelfs geen duidelijke samenvattingen. Een ambtsbericht zonder conclusies, adviezen en samenvattingen is niet meer dan een compilatie van informatie met de impliciete boodschap 'dit is wat wij naar voren willen brengen, oordeelt u zelf maar'.

Het ambtsbericht 2016 kan alleen al daarom niet als deskundigenadvies beschouwd worden. Het is een compilatie van informatie uit openbare en vertrouwelijke bronnen, een compilatie bovendien met essentiële tekortkomingen, zoals in dit artikel zal worden onderbouwd.

Overigens heeft Justitie in de ToR voor het ambtsbericht Rwanda 2016 vooral om informatie en maar zeer ten dele om conclusies gevraagd.⁹ Ook heeft de toenmalige staatssecretaris niet gevraagd om een overzicht en beoordeling van de mensenrechtengeschiedenis van het huidige regime van Rwanda. Dat was wel logisch geweest omdat overtredingen van mensenrechten immers vaak geen geïsoleerde incidenten zijn maar onderdeel van een langer lopend en breder proces met allerlei dwarsverbanden.

Waarom wilde de toenmalige Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie geen adviezen met betrekking tot gevaar op mensenrechtenschendingen bij uitzetting naar, of uitlevering aan, Rwanda? En waarom wilde hij geen

overzicht en beoordeling van de mensenrechtengeschiedenis van het regime van Rwanda?

3. De verdere structuur van dit artikel

Een ambtsbericht van 60 pagina's zonder duidelijke conclusies, zonder samenvatting, en met informatie over bepaalde aspecten die soms verspreid staan over verschillende paragrafen, hoe houd je zo iets gericht tegen het licht? Om een en ander enigszins overzichtelijk te houden is ervoor gekozen de volgende aspecten aan een nader onderzoek te onderwerpen:

par. 4: de verontrustende geschiedenis van het huidige RPF-regime en hoe die verdween uit opeenvolgende ambtsberichten;

par. 5: de (misleidende) voorstelling van de algemene mensenrechtensituatie in Rwanda in de periode 2015-2016;

par. 6: de al dan niet eerlijkheid van, en de politieke invloed op, de rechtsgang in Rwanda;

par. 7: de (on)betrouwbaarheid van beweringen van de vertrouwelijke bronnen van het ambtsbericht;

par. 8: hoe nieuwe beschuldigingen van genocide niet stroken met de Rwandese Gacaca-wetten van 2000 en 2004;

par. 9: wat gerespecteerde bronnen anno 2020 zeggen over mensenrechten in Rwanda;

par. 10: de serieuze misstanden in het proces tegen de door Nederland aan Rwanda uitgeleverde Mugimba.

In par. 11 volgen dan een algemene samenvatting en conclusies.

Waarom wilde de toenmalige Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie geen adviezen met betrekking tot gevaar op mensenrechtenschendingen bij uitzetting naar, of uitlevering aan, Rwanda?

Auteur

1. Dr. ir. J. Brouwer houdt zich sinds 1990 beroepsmatig bezig met Afrika. Sinds 2006 analyseert hij dossiers en bijbehorende ambtsberichten van asielzoekers die in Nederland, ten onrechte, beschuldigd worden van misdaden tegen de menselijkheid. Zijn tweedelige analyse van het KhAD-WAD ambtsbericht van 2000 en de politiek daar omheen is ook in het *NJB* gepubliceerd, zie de volgende twee voetnoten. Hij betuigt zijn dank aan allen die hem in praktische en/of morele zin gesteund hebben bij de analyse van deze dossiers en ambtsberichten. De achtergrondinformatie voor dit artikel is desgewenst ook via hem te verkrijgen.

Noten

2. J. Brouwer & P. Bogaers, 'Waarom het KhAD-WAD ambtsbericht van 29 februari 2000 onjuist en onbetrouwbaar is', *NJB*

2018/750, afl. 16, p. 1104-1111, www.njb.nl/blog/why-the-khad-wad-ambtsbericht-van-29-februari.28577.lynkx; J. Brouwer, 'Het KhAD-WAD ambtsbericht – deel 2. De politiek gaat door met de rechtsstaat geweld aan te doen waar het dit ambtsbericht betreft', *NJB* 2020/1052, afl. 17, p. 1232-1238, <https://njb.nl/blogs/het-khad-wad-ambtsbericht-deel-2/>.

3. Personen die ervan verdacht worden dat zij zich schuldig hebben gemaakt aan oorlogsmisdaden of misdaden tegen de menselijkheid, kunnen op grond van art. 1F

Vluchtelingenverdrag uitgesloten worden van de bescherming van dat verdrag. De Unit 1F van de IND onderzoekt of art. 1F aan een individuele asielzoeker kan worden tegengeworpen.

4. Ambtsberichten zijn rapporten van de Minister van Buitenlandse Zaken met informatie over de situatie in landen van her-

komst van asielzoekers en worden door de IND gebruikt om te beoordelen of in een individueel geval sprake is van vluchtelingenschap.

5. *Thematisch ambtsbericht over mensenrechten en justitie in Rwanda*, Den Haag: Ministerie van Buitenlandse Zaken, 16 augustus 2016, www.rijksoverheid.nl/documenten/ambtsberichten/2016/08/18/thematisch-ambtsbericht-over-mensenrechten-en-justitie-in-rwanda-2016.

6. Terms of Reference voor het thematisch ambtsbericht Rwanda van 18 augustus 2016, Den Haag: Ministerie van Veiligheid en Justitie 29 mei 2015, eerste alinea. (Beschikbaar als link bij de online versie van dit artikel.) Opvallend is dat deze ToR, evenals de oudere ambtsberichten wel gevonden worden als men zoekt op 'ambtsbericht Rwanda' op <https://rijksoverheid.archiefweb.eu/> maar dat de daar gegeven

links onder deze documentnamen vrijwel steeds leiden tot de mededeling 'De pagina die u heeft opgevraagd is niet gevonden'.

7. Rapporten van de meeste van deze organisaties zijn door Buitenlandse Zaken geraadpleegd voor het ambtsbericht Rwanda 2016. Daarnaast heeft de Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid op 8 juli 2019 tegenover de ACVZ (Bijlage bij *Kamerstukken II* 2018/19, 19637, nr. 2521, p. 1 alinea 3) en op 6 december 2019 tegenover de Kamer (*Kamerstukken II* 2019/20, 19637, nr. 2566, p. 2 alinea 4–p. 3 alinea 1) de betrouwbaarheid van de rapporten van deze organisaties genoemd voor gebruik bij de uitvoering van het asielbeleid door de IND.

8. ABRvS 12 oktober 2001, ECLI:NL:RVS:2001:AD5964, par. 2.3.4.

9. Zie noot 6.

6 oktober 2015, de Rwandese president Paul Kagame brengt een bezoek aan de Staten-Generaal. Hij wordt ontvangen in de Eerste Kamer door de Voorzitters van de beide Kamers Aouchka van Miltenburg (r) en Ankie Broekers Knol (l). © Freek van den Bergh / ANP

4. De misdaden van de huidige regeringspartij RPF: wel genoemd in oude ambtsberichten, niet in dat van 2016

In het ambtsbericht van augustus 2016 is de recente geschiedenis van Rwanda in de inleiding op pagina 5 in één zin samengevat:

*'Tijdens de genocide in Rwanda, die op de avond van 6 april 1994 begon, werden in ongeveer honderd dagen 800.000 Tutsi's en gematigde Hutu's door extremistische Hutu's op systematische wijze omgebracht.'*¹⁰

Daarmee wordt de indruk gewekt dat het enige belangrijke en voor de genocide-rechtspleging relevante feit in de recente geschiedenis van Rwanda die genocide is, begaan door (extremistische) Hutu's. En dat de huidige regeringspartij RPF, het Rwanda Patriotic Front, altijd alleen maar aan de goede kant heeft gestaan. Dit staat in duidelijk contrast met de informatie hieronder over de RPF, afkomstig uit eerdere ambtsberichten (2000-2003).¹¹ Voor letterlijke citaten, inclusief pagina- en alineaverwijzingen, zie het stuk in bijgaande noot.¹²

De huidige regeringspartij RPF is in oktober 1990 vanuit Uganda Noord-Rwanda binnen gevallen. Kort daarna werd de huidige president Kagame, tot dan hoofd van de inlichtingendienst, de militaire leider van de RPF. In 1993 was

de RPF de hoofdstad Kigali tot op 70 kilometer genaderd, ondertussen waren duizenden slachtoffers aan beide zijden gevallen en honderdduizenden Hutu's gevlucht naar regeringsgebied. Na de moord op Hutu-president Habyarimana op 6 april 1994 begon de genocide die aan naar schatting 800.000 personen het leven kostte, waaronder 500.000 Tutsi's en 200.000 gematigde Hutu's. [N.B. In deze schattingen uit het ambtsbericht 2000 zit een gat van 100.000 doden.]

De RPF hervatte op 6 en 7 april 1994 zijn offensief en voerde in zijn opmars wraakacties uit tegen Hutu-burgers. Na de machtsovername door de RPF op 19 juli 1994 vermoordden soldaten van de RPF op grote schaal ongewapende burgers. Die burgers werden kennelijk niet verdacht van deelname aan de genocide maar werden in vluchtelingenkampen geselecteerd omdat zij gelieerd waren aan politieke partijen anders dan het RPF of omdat zij in de toekomst politieke leiders zouden kunnen worden. Er wordt gesproken van 30.000 vermoorde ongewapende potentiële politieke tegenstanders.

Bij de zeer gewelddadige ontruiming door RPF-troepen van het Kibeho kamp voor intern ontheemden in Zuid-Rwanda in april 1995 verloren duizenden ontheemden het leven. Bij de keiharde onderdrukking van een opstand van Hutu-milities in noord-west Rwanda begin 1997 doodden troepen van de RPF tienduizenden ongewapende burgers, net als in de 'eerste rebellie' in de Democratische Republiek Congo (hierna: DR Congo)

(tegen de Congolese overheidstroepen). In totaal verloren in 1997 in noord-west Rwanda naar schatting 150.000 mensen het leven, ook door uithongering en ziektes. Ook bij de 'tweede rebellie' in de DR Congo waren troepen van de RPF verantwoordelijk voor de dood van vele ongewapende burgers. In eerste instantie zouden de gewelddadigheden van de RPF niet hebben samengehangen met de winning, en de winst, van de zeer waardevolle delfstoffen in het oosten van de DR Congo, later wel. Bronnen die niet in deze ambtsberichten vermeld worden, bevestigen dit. Zo is volgens Kisangani Emizet de RPF alleen al in 1996-1997 met zijn bondgenoten verantwoordelijk geweest voor de moord op meer dan 230.000 Hutu-vluchtelingen in de DR Congo.¹³ En in totaal is de RPF volgens de VN verantwoordelijk voor 6 miljoen doden in Rwanda en de DR Congo, aldus de Amerikaanse professor Susan Thomson.¹⁴

In augustus 1995 nam Hutu premier Twagiramungu ontslag, na conflicten met de RPF-overheid over het delen van de macht en het geweld bij het aanpakken van het ontheemdenprobleem. Drie andere Hutu-ministers en één Tutsi-minister werden ontslagen. Vervolgens kwam de macht steeds meer in handen van uit Uganda afkomstige, Engelssprekende Tutsi's. Tutsi's die de genocide hadden overleefd, Franssprekend dus, werden gemarginaliseerd, Hutu's nog meer. Elke aanval op de gesloten gelederen van de machtselite, en poging tot inperking van hun macht, werd door de regering geconstrueerd als een aanval op Tutsi's. Dit is de wijze waarop de regering etniciteit gebruikte als machtsmiddel.

De RPF-regering weigerde ten enenmale mee te werken aan onderzoek naar, en berechting van, mensenrechtenschendingen door de RPA, de militaire tak van de RPF,

De RPF-regering weigerde ten enenmale mee te werken aan onderzoek naar, en berechting van, mensenrechtenschendingen door de RPA, de militaire tak van de RPF, in 1994

10. *Thematisch ambtsbericht over mensenrechten en justitie in Rwanda*, Den Haag: Ministerie van Buitenlandse Zaken, 16 augustus 2016, zie noot 5, p. 5, alinea 1.

11. *Algemeen ambtsbericht Rwanda*, 1 juni 2000. Bijlage bij *Kamerstukken II 2000/01*, 19637, nr. 565 (ter inzage gelegd bij de afdeling Parlementaire Documentatie) (Beschikbaar als link bij de online versie van dit artikel.) *Ambtsbericht Rwanda. Situatie in verband met asielbeleid*, 13 december 2001 (beschikbaar als link bij de online versie van dit artikel.) *Algemeen ambts-*

bericht Rwanda, Den Haag: Ministerie van Buitenlandse Zaken 1 november 2002

(Beschikbaar als link bij de online versie van dit artikel.) *Algemeen ambtsbericht Rwanda*, Den Haag: Ministerie van Buitenlandse Zaken 22 december 2003. (Beschikbaar als link bij de online versie van dit artikel.) Zie over de beschikbaarheid van deze stukken ook de opmerking in noot 6.

12. Uittreksel uit het ambtsbericht van 2000 met betrekking tot het gedrag van de huidige regeringspartij RPF in de periode 1990-2000, met aanvullingen uit de ambtsberich-

ten van 2001, 2002 en 2003. (Beschikbaar als link bij de online versie van dit artikel.)

in 1994. Het was zeer moeilijk getuigen te vinden die tegen het RPA durfden te getuigen. De eenheid van het International Criminal Tribunal for Rwanda (ICTR) die onderzoek deed naar misdaden door de RPA is uit veiligheidsoverwegingen verhuisd naar het buitenland. Problemen met de autoriteiten konden leiden tot valse beschuldigingen van (aanzetten tot) genocide, 'divisio-nisme', corruptie of monarchisme, maar ook in arrestatie en zelfs verdwijning of moord. De slachtoffers van dergelijke beschuldigingen konden politieke tegenstanders zijn, maar ook rijke burgers, op wier bezittingen men het voorzien had. De beschuldigingen leiden vaak onmiddellijk tot detentie, terwijl onderzoek naar de beschuldigingen enorme vertrageningen kan oplopen.

De president van het Hof van Cassatie en de leden van het Hoogerechtshof werden in 1999 geschorst door de overheid.

De belangrijkste donoren van Rwanda, de landen van de EU, waren terughoudend in het leveren van kritiek op de mensenrechtensituatie aldaar en in het oosten van de DR Congo.

Dit alles, behalve de genoemde bronnen bij noot 13 en 14, aldus de ambtsberichten Rwanda 2000-2003. Stukje bij beetje werden na 2003 verwijzingen naar deze gewelddadige geschiedenis van de RPF niet meer opgenomen in de ambtsberichten over Rwanda, tot het in 2011 en 2016 alleen nog maar ging over de Tutsi's en gematigde Hutu's die in 1994 door extremistische Hutu's vermoord waren. Opvallend is daarbij ook dat in het ambtsbericht Rwanda 2006 en die van daarna niet meer gesproken wordt over de (jarenlange) planning van de genocide, een planning waarvoor volgens het ICTR ook geen bewijs is.¹⁵

In het ambtsbericht 2016 staat geen woord meer over onder andere de honderdduizenden, zo niet miljoenen, doden, over de uitschakeling van echte en potentiële politieke tegenstanders, en over het naar de hand zetten van de rechterlijke macht, waarvoor de RPF verantwoordelijk wordt gehouden in de ambtsberichten uit de periode 2000-2003. Waarom? Dat was allemaal ook in 2016 toch nog relevant?

5. Mensenrechtensituatie: score 0.0 op de 100 voor Rwanda en andere 'gemiste' informatie

Wat er in de tussenliggende ambtsberichten over Rwanda, uitgebracht van 2005 tot en met 2011, verder over het RPF-regime geschreven is, wordt hier vanwege ruimtegebrek buiten beschouwing gelaten.

13. K.N.F. Emizet, 'The Massacre of Refugees in Congo: A Case of UN Peacekeeping Failure and International Law', *The Journal of Modern African Studies* juni 2000, vol. 38 (02), p. 163-202, www.jstor.org/stable/161648.

14. Susan Thomson in 2014. Op dat moment assistant professor vredes- en conflictstudies aan Colgate University, USA. Werkte op 6 april 1994, toen het presidentiële vliegtuig werd neergeschoten, als

24-jarige voor de VN met standplaats Kigali: www.youtube.com/watch?v=CBEUZVJG8U, vanaf 34:35 min.

15. P. Erlinder, 2009. Eindnoot 29, over de Military-1 uitspraak van het International Criminal Tribunal voor Rwanda. www.globalresearch.ca/the-rwanda-war-crimes-coverup/15037. Peter Erlinder was advocaat voor de verdediging bij het ICTR en advocaat van Victoire Ingabire.

Het meest recente ambtsbericht over Rwanda, van 16 augustus 2016, over mensenrechten en justitie, begint vervolgens met een zeer misleidende eerste alinea waarin gemeld wordt dat volgens een vertrouwelijke bron en volgens de *Ibrahim Index of African Governance* (IIAG) het beter zou gaan met de mensenrechten in Rwanda. Dat klinkt geruststellend. Als de IIAG (2015) erop nageslagen wordt, blijkt die 93 aspecten te beoordelen in vier hoofdgroepen.¹⁶ Op een aantal aspecten had Rwanda inderdaad vooruitgang geboekt maar op het gebied van mensenrechten in enge zin scoorde het land 0,0 op een schaal van 100, al vijf jaar lang. Dat is toch wat anders dan vooruitgang boeken.

Ook zouden er, volgens deze vertrouwelijke bron, in 2015 in Rwanda geen ernstige mensenrechtenschendingen hebben plaats gevonden. Ook dat klinkt geruststellend. Maar als de ook door BuZa gebruikte bron *US Department of State* (2016) geraadpleegd wordt kan men daar in de Executive Summary over 2015 lezen:¹⁷

'Andere belangrijke mensenrechtenproblemen waren onder andere willekeurige of onrechtmatige liquidaties; marteling en zware omstandigheden in gevangnissen en detentiecentra; willekeurige arrestatie; vóórtdurende voorlopige hechtenis; beperking door de overheid van het recht op privacy en de vrijheid van meningsuiting en van vergadering en vereniging; lastig vallen van en beperkingen voor sommige plaatselijke en internationale NGO's, met name organisaties die toezicht hielden op en rapporteerden over mensenrechten en vrijheid van de media (...)

In voetnoot 8 van het ambtsbericht 2016 staat bovendien wel dat wie niet meegaat in president Kagame's gedachtegang wordt aangemerkt als verrader, of erger. En in voetnoot 45 dat Rwanda 75 aanbevelingen van de VN Mensenrechtencommissie voor de periode tot 2020 heeft verworpen. Waarom staat dat niet in de hoofdttekst?

Ook andere voor het ambtsbericht gebruikte bronnen laten geen misverstand bestaan over de mensenrechtensituatie in Rwanda tijdens het samenstellen van het ambtsbericht maar zij worden op dat punt niet in het ambtsbericht geciteerd. In *Freedom of the World* (2015) van Freedom House¹⁸ scoort Rwanda maar twee punten op een maximum score van twaalf voor (het democratisch gehalte van) het verkiezingsproces; twee op zestien voor politieke keuzemogelijkheden; vier op zestien voor vrijheid van meningsuiting en vrijheid van religie en twee op twaalf voor het recht van vereniging.

Aanvullende cijfers voor Rwanda in de IIAG (2015)¹⁹ zijn gelijksoortig: 0,0 op 100 voor machtsoverdracht; 33,2 op 100 voor de vrijheid van meningsuiting; 17,4 op 100 voor het recht van vereniging. De rapporten van Amnesty International (2015)²⁰ en Human Rights Watch (2016)²¹ bevatten ook veel informatie die de conclusies van de IIAG, het U.S. Department of State en Freedom House ondersteunt.

Waarom ging Buitenlandse Zaken in het ambtsbericht 2016 voorbij aan al deze zeer kritische geluiden over algemene mensenrechtenproblemen in Rwanda in door haar zelf gebruikte bronnen?

6. Eerlijkheid van, en politieke invloed op, de rechtspraak

Omdat de overheid verantwoordelijk is voor de eerlijkheid van de rechtsgang worden eerlijkheid van de rechtspraak en politieke invloed daarop hier samen behandeld. In het ambtsbericht 2016 wordt in de daarvoor relevante paragrafen 2.1 en 2.6 geen direct antwoord gegeven op de vraag hoe het er op dat moment voor stond met die twee aspecten van de rechtspraak in Rwanda. Her en der in het ambtsbericht aanwezige relevante, en voor de Rwandese overheid negatieve, informatie²² wordt niet in deze twee paragrafen die hier specifiek over gaan, herhaald. En waarom is de expliciete vraag in de ToR over de eerlijkheid van de rechtsgang in Rwanda niet specifiek beantwoord?

Wel wordt in par. 2.6 weer een anonieme bron opgevoerd, die zegt dat er volgens de rechterlijke macht en de Orde van Advocaten geen politieke invloed is op rechtszaken. Onder een regime dat al twintig jaar eerder rechters ontsloeg en verving door eigen benoemingen – en dat verder ook in allerlei opzichten zéér repressief is – lijkt de kans verwaarloosbaar klein dat rechters en advocaten er eerlijk voor uit zullen komen dat zij onder invloed staan van de politiek.

Ook hier wordt de anonieme vertrouwelijke bron heel duidelijk weersproken door betrouwbare openbare bronnen

Ook hier wordt de anonieme vertrouwelijke bron heel duidelijk weersproken door betrouwbare openbare bronnen. In de IIAG (2015)²³ scoorde Rwanda onder andere voor rechtsstaat in het algemeen 54,8 punten op een schaal van 100; voor onafhankelijkheid van de rechtspraak 47,7; voor het ter verantwoording roepen van ambtenaren 33,3; en voor vervolging van misbruik van overheidsmacht 57,1. Het US Department of State (2016)²⁴ vermeldde onder andere dat niet alleen de beschuldigingen tegen presidentieel kandidaat in 2010 Victoire Ingabire maar ook die tegen voormalig presidentieel kandidaat in 2003 Théoneste Niyitegeka, politiek gemotiveerd waren. De eerste werd veroordeeld voor onder andere bagatellisering van de genocide (vermeld in het ambtsbericht 2016), de tweede voor betrokkenheid bij genocide (US Department of State 2016).

Freedom House (2015)²⁵ gaf Rwanda een score van drie op zestien punten voor de rechtsstaat in het algemeen en merkte over de rechtspraak op:

'De rechterlijke macht moet nog steeds volledig onafhankelijk worden van de overheid'
en
'Gacaca rechtbanken hielden zich niet bezig met door de RPF begane misdaden en bogen zich routinematig over politiek gemotiveerde zaken'

en

‘Beweerde dissidenten hebben in toenemende mate blootgestaan aan onrechtmatige detentie, marteling, en mishandeling in geheime detentiecentra van het leger.’

Amnesty International (2015)²⁶ en Human Rights Watch (2015)²⁷ onderschreven een en ander waarbij Amnesty verder vermeldde dat door marteling afgedwongen bekentenissen en getuigenissen voor de betrokken Rwandese rechters geen reden waren voor onderzoek en dat Duitsland, Frankrijk, Canada, Zweden en Noorwegen bij gebrek aan vertrouwen in de Rwandese rechtsgang zelf Rwandese genocideverdachten berecht hebben. Een uitleveringsproces tegen vier genocideverdachten in het Verenigd Koninkrijk liep op dat moment nog.

Duitsland, Frankrijk, Canada, Zweden en Noorwegen hebben bij gebrek aan vertrouwen in de Rwandese rechtsgang zelf Rwandese genocideverdachten berecht

Ten slotte is in het ambtsbericht 2016 uit de ambtsberichten Rwanda uit de periode 2000-2003 onder andere niet overgenomen dat valse beschuldigingen van genocide aan de orde zijn en dat de rechterlijke macht naar de hand van de RPF wordt gezet. De periode 2000-2003 was enige tijd voor 2016, dat is waar, maar omdat nog steeds hetzelfde regime aan de macht was, was wat toen gebeurd is in 2016 nog steeds relevant.

Waarom is in het ambtsbericht 2016 zo'n onvolledig en scheef beeld neergezet van de (on)eerlijkheid van de rechtsgang in Rwanda en de politiek invloed daarop, en waarom is geen antwoord gegeven op de vragen in de ToR hoe het met die rechtsgang in Rwanda gesteld was?

16. Ibrahim Index of African Governance 2015, Country Insights, Rwanda, http://static.moibrahimfoundation.org/u/2015/10/02201434/39_Rwanda.pdf.

17. US Department of State, 2015 Country Reports on Human Rights Practices Rwanda, 13 april 2016, alinea 3. www.refworld.org/docid/5716121915.html.

18. Freedom House, *Freedom in the World 2015 – Rwanda*, 2 juni 2015. www.refworld.org/docid/556efe2454.html.

19. Zie noot 16, p. 8.

20. Amnesty International, *Annual report 2014/15 – Rwanda*, 25 februari 2015,

p. 310-313. www.amnesty.org/download/Documents/pol1000012015english.pdf.

21. Human Rights Watch 2016. *World Report 2016 – Rwanda*, 27 januari 2016, p. 478-483, www.hrw.org/sites/default/files/world_report_download/wr2016_web.pdf.

22. Zie meer gedetailleerd hierover de lange versie van dit artikel dat als link in de online versie is opgenomen.

23. Zie noot 16.

24. Zie noot 17.

25. www.refworld.org/docid/556efe2454.html, par. F.

26. Amnesty International 2015, *Annual*

7. Vertrouwelijke bronnen niet te vertrouwen

Gezien de hierboven weerlegde uitspraken van de vertrouwelijke bronnen voor het ambtsbericht mag denkkelijk zonder nadere bewijsvoering ook géén waarde gehecht worden aan andere aan die vertrouwelijke bronnen toegeschreven, ‘geruststellende’ uitspraken in het ambtsbericht. Dat betreft uitspraken over dat gemartelde personen niet zouden bestaan; dat er geen bekentenissen worden afgedwongen door foltering; en dat de rechters bij *transfer cases* onbevooroordeeld zouden zijn (zie ter weerlegging van dat laatste het proces tegen Mugimba in par. 10 hieronder).

8. Volgens Rwanda's Gacaca-wetten van 2000 en 2004 zijn nieuwe genocide gerelateerde beschuldigingen onbetrouwbaar

In 2000 /2001, en nogmaals in 2004, werd in Rwanda een zogenoemde Gacaca-wet uitgevaardigd in verband met genocide-rechtspraak.²⁸ Volgens de wet van 2000 beging iedereen die naliet of weigerde te getuigen over wat hij of zij gezien had of wist met betrekking tot de genocide, zelf een misdaad, strafbaar gesteld met één tot drie jaar gevangenisstraf. Nieuwe genocidebeschuldigingen tegen personen die eerder onderwerp waren van, of genoemd werden bij, Gacaca-rechtzaken moeten dus met scepsis bekeken worden: waarom werden die beschuldigingen niet eerder geuit als op het verzwijgen daarvan een gevangenisstraf stond?

In de ambtsberichten van 2002 en 2003 (zie par. 4) en door het US Department of State 2016 (zie par. 6) werd al gewezen op het bestaan van puur politiek gemotiveerde genocide-gerelateerde beschuldigingen. Heel recent ook waarschuwde Freedom House (2021) expliciet voor ‘Interpol abuse’ door Rwanda, waarmee verzoeken om arrestatie die niet op juridisch bewijs maar op politieke gronden gebaseerd zijn bedoeld worden. Alle arrestatie- en uitleveringsverzoeken van Rwanda moeten volgens Freedom House niet alleen formeel maar ook inhoudelijk getoetst worden.²⁹

9. Wat zeggen betrouwbare bronnen anno 2020 over mensenrechten in Rwanda

Het kwetsieuze ambtsbericht van 18 augustus 2016 over mensenrechten en justitie in Rwanda is nu ruim vier jaar oud en alleen daarom al toe aan vervanging. Voor dit korte overzicht³⁰ van de stand van zaken met betrekking tot

report 2014/15 – Rwanda, 25 februari

2015, p. 310-313. www.amnesty.org/download/Documents/

POL1000012015ENGLISH.PDF)

27. Human Rights Watch 2016, *World Report 2016 – Rwanda*, 27 januari 2016, p.

478-483. www.hrw.org/sites/default/files/world_report_download/wr2016_web.pdf.

28. Rwandese Gacaca-wet no. 40/2000, uitgevaardigd 26 januari 2001, art. 32.

Rwandese Gacaca-wet no. 16/2004, uitgevaardigd 19 juni 2004, art. 29. (Beide beschikbaar als link bij de online versie van dit artikel.)

29. Freedom House 2021, *Out of sight, not*

out of reach. The global scale and scope of transnational repression. Case study Rwanda,

februari 2021, <https://freedomhouse.org/report/transnational-repression/rwanda?s=08>;

idem, *Recommendations*,

<https://freedomhouse.org/policy-recommendations/transnational-repression>. Zie

met betrekking tot ‘Interpol abuse’ p. 56

lk., p. 57 rk.

30. Voor veel meer details en preciezere

bronverwijzingen, zie de uitgebreide versie

van dit artikel dat online bij dit artikel is te

vinden.

de mensenrechten en justitie in Rwanda anno 2020 is gebruik gemaakt van de nieuwste relevante publicaties van de volgende door de Ministeries van Buitenlandse Zaken en Justitie en Veiligheid eerder expliciet³¹ als ter zake deskundig beschouwde organisaties: de Ibrahim Index of African Governance (2018 en 2019),³² het US Departement of State (2019 en 2020),³³ Freedom House (2019 en 2020),³⁴ Amnesty International (2018 en 2020),³⁵ Human Rights Watch (2020),³⁶ de Europese Unie (2019 en 2020)³⁷ en het UN Committee against Torture (UNCAT 2017).³⁸

9.1. Algemeen

Uit recente rapportages van onder andere IIAG en Freedom House kan worden afgeleid dat Rwanda op dit moment een dictatuur genoemd kan worden. Zo scoort Rwanda in de beoordelingen van IIAG (2018) 0,0 van de 100 punten die er te scoren zijn voor mechanismen voor een ordelijke machtsoverdracht.³⁹ De algehele mensenrechtensituatie wordt door IIAG in 2018 zoals gezegd met een 0,0 beoordeeld op een schaal van 100. Freedom House komt zowel in 2019 als 2020 tot een score van 0 op een schaal van 4 voor Rwanda voor wat betreft vrije en eerlijke verkiezingen van het staatshoofd en een score van 1 op 4 voor vrije en eerlijke verkiezingen van het parlement.⁴⁰

9.2. Bevooroordeelde rechtsgang

In de IIAG-rapportage 2020⁴¹ scoort Rwanda niet meer dan 41,3 punten op de 100 voor onafhankelijkheid van de rechterlijke macht. De rapporten van Freedom House uit 2019 en 2020⁴² komen op het punt van onafhankelijkheid van de rechterlijke macht tot een nog slechter resultaat: 0 punten van de vier die er te behalen zijn. Freedom House meldt ook dat hoogste rechters politiek worden benoemd: ze worden aangesteld door de president nadat de door de RPF gedomineerde Senaat daar zijn goedkeuring aan gegeven heeft. Het Department of State (2020, p. 9)⁴³ concludeert bovendien dat de uitkomst van processen over politiek gevoelige zaken van tevoren lijkt vast te staan.

Sowieso is het juridisch proces in Rwanda volgens de IIAG en Freedom House niet onafhankelijk en transparant.⁴⁴ Human Rights Watch (2019) vermeldt dat Leopold

Het juridisch proces is in Rwanda volgens de IIAG en Freedom House niet onafhankelijk en transparant

Munyakazi door de VS aan Rwanda is uitgeleverd op basis van beschuldigingen van genocide maar dat hij in 2018 in hoger beroep tot negen jaar is veroordeeld vanwege *ontkenning* van genocide.⁴⁵ De beschuldigingen tegen Munyakazi kwamen op gang nadat hij de officiële lezing van de RPF-regering over de genocide in twijfel getrokken had: volgens hem had er geen genocide plaatsgevonden

maar een burgeroorlog, en ging de strijd destijds om politieke macht.⁴⁶ En toen het African Court on Human and Peoples' Rights oordeelde dat Victoire Ingabire in Rwanda geen eerlijk proces heeft gehad reageerde Rwanda met een verbod voor individuen en ngo's om zich nog langer tot dit Hof te wenden.⁴⁷ In januari 2021 constateerde Human Rights Watch dat de maatstaven voor een eerlijk proces in Rwanda routinematig worden geschonden in politiek gevoelige processen, wat genocide-processen per definitie zijn.⁴⁸

Verder zijn er talloze aanwijzingen dat advocaten worden geïntimideerd, dat er veel te weinig capaciteit is om rechtszaken binnen een aanvaardbare termijn te laten plaatsvinden, kunnen verdachten van genocide en terrorisme onbeperkt in voorarrest worden gehouden en hebben gedetineerden geen recht op medische zorg. Voor onder andere Duitsland, Noorwegen en België is dit alles reden geweest om bepaalde van genocide beschuldigen niet uit te leveren aan Rwanda. Zij zouden een grote kans lopen niet eerlijk berecht te worden. In de langere online versie van dit artikel zijn voor dit alles bronvermeldingen te vinden.

9.3. Staatsgeweld

Praktisch alle aan het begin van par. 9 genoemde recente en betrouwbare bronnen vermelden dat in Rwanda van staatswege vermoord en gemarteld wordt en verdwijningen geregeld voorkomen; en dat, onder andere, oppositieleiden en critici van de overheid in staat van beschuldiging gesteld kunnen worden op basis van heel brede dan wel vage dan wel politiek gemotiveerde aanklachten. Rwanda is dan ook geen ondertekenaar van het Internationaal Verdrag inzake de bescherming van alle personen tegen gedwongen verdwijning en trekt zich weinig of niets aan van veel aanbevelingen van UN Committee Against Torture and de UN Human Rights Council.⁴⁹

9.4. Dwarsbomen onafhankelijk onderzoek

In Rwanda wordt onderzoek naar mensenrechtenschendingen gedwarsboomd door de overheid.⁵⁰ In 2017-2018 zette de Rwandese overheid Human Rights Watch op een zwarte lijst vanwege beweerde onjuiste en partijdige rapportage.⁵¹ In juni 2018 lasste het UN Subcommittee on Prevention of Torture (SPT) zijn bezoek aan Rwanda officieel af wegens gebrek aan medewerking van de overheid, na het in 2017 al verdaagd te hebben.⁵² Het SPT is sindsdien nog niet teruggekeerd naar Rwanda.

9.5 Beperkingen vrijheid van meningsuiting, beïnvloeding ngo's met name met betrekking tot mensenrechten

Met de vrijheid van meningsuiting in Rwanda is het volgens alle aan het begin van deze paragraaf genoemde recente en betrouwbare bronnen slecht tot zeer slecht gesteld. Zo geeft de IIAG Rwanda op dat gebied een score van maar 33 op 100 punten.⁵³ Het US Department of State (2019) noemt het (veelvuldig) voorkomen in Rwanda van censuur en zelfcensuur en bedreigingen, arrestaties en geweld tegen journalisten.⁵⁴ Freedom House geeft Rwanda een score van 0 op 4 voor vrije en onafhankelijke media en vermeldt dat de BBC van staatswege in Rwanda geblokkeerd is, net als websites van sommige onafhankelijke journalisten in Rwanda en van Rwandezen in de diaspo-

ra.⁵⁵ Ook onderzoek op universiteiten wordt in Rwanda van staatswege gecensureerd.⁵⁶

De Rwandese overheid tolereert in het algemeen geen kritiek op de president, op overheidsfunctioneren en op overheidsbeleid met betrekking tot staatsveiligheid, mensenrechten en andere voor de overheid gevoelige zaken, niet van binnen en niet van buiten.⁵⁷ Reden voor de meeste mensenrechtenorganisaties in Rwanda om zelfcensuur toe te passen.⁵⁸

Met de vrijheid van vereniging en vergadering in Rwanda, en met de burgerrechten en burgerlijke vrijheden, is het volgens alle genoemde bronnen ook slecht gesteld. Zo gaf de IAG Rwanda in 2018 een score van 23,6 op 100 punten voor vrijheid van vereniging en vergadering, in 2020 gedaald naar 0,0.⁵⁹ Het US Department of State noemt onder andere de zeer beperkende wetgeving en, net als Freedom House, infiltratie van lokale en internationale organisaties door overheidsinformatanten.⁶⁰

10. Waar een misleidend ambtsbericht toe kan leiden: het proces van de door Nederland uitgeleverde Jean-Baptiste Mugimba

Zoals aangegeven in paragraaf 1 is het ambtsbericht Rwanda 2016 mede aangevraagd ten behoeve van 'besluitvorming over de terugkeer van ... personen die (mogelijk) misdrijven hebben gepleegd tijdens de genocide van 1994'.

Vier maanden na de definitieve rechterlijke toestemming⁶¹ en drie maanden na publicatie van dit ambtsbericht werd Jean-Baptiste Mugimba uitgeleverd aan Rwanda. De meeste in par. 4 t/m 6 genoemde, destijds al bij de overheid bekende informatie die tegen uitlevering pleit, is door de overheid niet alleen buiten het ambtsbericht gehouden maar ook niet ingebracht in de uitleveringsprocedure tegen Mugimba.

Mugimba was tijdens de genocide van 1994 in zijn geboorteland Rwanda. Hij moet vóór 1 april 2001 in Nederland asiel aangevraagd hebben want hij kreeg in 2007 een verblijfsvergunning in het kader van de pardonregeling.⁶² Op 22 november 2012 vroeg Rwanda aan Nederland om zijn uitlevering, vanwege aan de genocide van 1994 gerelateerde beschuldigingen. Op 23 januari 2013 werd hij gearresteerd en op 12 november 2016 werd hij door Nederland uitgeleverd. Mugimba heeft zelf altijd gezegd dat de beschuldigingen tegen hem niet op feiten maar op politieke motieven berustten, onder andere vanwege zijn activiteiten voor de Federatie van Rwandese Maatschappelijke Organisaties (FEDERMO) in Nederland.⁶³ Recentelijk werd FEDERMO in de Rwandese krant *The New Times*, een 'state-owned newspaper', een 'extremistische organisatie' genoemd.⁶⁴ Conform rechterlijke adviezen heeft de Minister van Justitie en Veiligheid beloofd het proces van Mugimba te laten monitoren en de monitoringrapporten openbaar te maken.⁶⁵

31. Zie par. 2 en noot 7.

32. IAG, *Ibrahim Index of African Governance – Index Report*, 2018, p. 110, www.tralac.org/documents/resources/africa/2363-2018-ibrahim-index-of-african-governance-index-report/file.html; IAG *Ibrahim Index of African Governance – Index Report*, 2020, p. 125, <https://mo.ibrahim.foundation/iiag/downloads>

33. US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2018 – Rwanda*, 13 maart 2019, www.state.gov/reports/2018-country-reports-on-human-rights-practices/rwanda/; US Department of State, *Country Report on Human Rights Practices 2019 – Rwanda*, 11 maart 2020, www.state.gov/wp-content/uploads/2020/02/rwanda-2019-human-rights-report.pdf.

34. Freedom House 2019, *Freedom in the World 2019. Country Report Rwanda 2018*, <https://freedomhouse.org/country/rwanda/freedom-world/2019>; Freedom House 2020, *Freedom in the World 2020. Country Report Rwanda 2019*, <https://freedomhouse.org/country/rwanda/freedom-world/2020>.

35. Amnesty International, *Country Report Rwanda 2017-2018*, 2018, www.amnesty.nl/content/uploads/2018/02/Amnesty-International-Report-2017-The-State-of-the-Worlds-Human-Rights.pdf?x32866; Amnesty International, *Country Report*

Rwanda 2019, 2020, www.amnesty.org/en/countries/africa/rwanda/report-rwanda/.

36. Human Rights Watch 2019, *Rwanda 25 years after the genocide*, <https://www.hrw.org/news/2019/04/04/rwanda-25-years-solidarity-victims> Human Rights Watch 2020, *Country Report Rwanda 2019*, <https://www.hrw.org/world-report/2020/country-chapters/rwanda>

37. EU, *Annual Report on Human Rights and Democracy in the World. 2018 Country Updates. Rwanda*, 2019, p. 132-133, https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eu-country_updates_on_human_rights_and_democracy_in_the_world_2018.pdf; EU, *Annual Report on Human Rights and Democracy in the World. 2019 Country Updates. Rwanda*, 2020, p. 138-139, https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/country_updates_2019.pdf.

38. UN Committee Against Torture, *Concluding observations on the second periodic report of Rwanda*, 2017, met name par. 7, 14, 20, 24, 32, 36, 42, 43 en 52, www.refworld.org/docid/5a2922e04.html.

39. Zie noot 32.

40. Zie noot 34.

41. Zie noot 32.

42. Zie noot 34.

43. Zie noot 33.

44. In IAG (2018) scoorde Rwanda 54,2 op de 100 punten voor de houding van macht-

hebers ten opzichte van de rechtsstaat, in IAG (2020) gezakt naar 52,1. Zie noot 32.

In 2019 scoorde Rwanda bij Freedom House 1 op 4 voor eerlijkheid van de rechtsgang, in 2020 gezakt naar 0 op 4. Zie noot 34.

45. Human Rights Watch 2019, zie noot 36.

46. www.nytimes.com/2009/02/07/us/07prof.html?_r=0.

47. UNCAT 2017, zie noot 38.

48. Human Rights Watch 2021, *Country Report Rwanda in 2020*, www.hrw.org/world-report/2021/country-chapters/rwanda#.

49. EU 2019, zie noot 37; UNCAT 2017, zie noot 38; Human Rights Watch 2021; UN: *Countries Call Out Rwanda's Rights Record. Follow Up Universal Periodic Review with Concrete Action*, 1 februari 2021, www.hrw.org/news/2021/02/01/un-countries-call-out-rwandas-rights-record.

50. US Department of State 2019 en 2020, zie noot 33. UNCAT 2017, zie noot 38.

51. US Department of State 2019, zie noot 33.

52. O.a. Freedom House 2019, zie noot 34. UNCAT 2017, zie noot 38.

53. IAG 2018 score Rwanda 33,9 op 100 punten voor vrijheid van meningsuiting.

IAG 2020, score 32,4. Zie noot 32.

54. US Dept of State 2019 en 2020, zie

noot 33.

55. Freedom House 2019 en 2020, zie noot 34.

56. US Dept of State 2019 en 2020, zie noot 33. Freedom House 2019 en 2020, zie noot 34.

57. Zie vorige noot. Plus Human Rights Watch 2020 (incl. verwijzing naar extreme reactie van president Kagame op EU-rapport over Rwanda), zie noot 36. UNCAT 2017, zie noot 38.

58. Ibid.

59. IAG 2018 en 2020, zie noot 32.

60. US Dept of State 2019 en 2020, zie noot 33; Freedom House 2019 en 2020, zie noot 34.

61. ECLI:NL:GHDHA:2016:1925

62. www.buitenpostdewereld.org/untitled/nl--genocide/mugimba.html.

63. ECLI:NL:RBDHA:2014:8484, r.o. 6.11.3; ECLI:NL:HR:2014:3627, advies advocaat-generaal en uitspraak; ECLI:NL:GHDHA:2016:1925, r.o. 3.8-3.9.

64. www.newtimes.co.rw/news/who-charles-ndereyeh-genocide-fugitive-roaming-freely-netherlands; [https://en.wikipedia.org/wiki/The_New_Times_\(Rwanda\)](https://en.wikipedia.org/wiki/The_New_Times_(Rwanda)); www.hrw.org/news/2009/05/18/response-new-times-article-rwandan-genocide.

65. Brief van de Minister van V&J d.d. 29 maart 2017, *Kamerstukken II 2016/17, 35 550 VI*, nr. 107 (+ bijlagen).

Hier volgt een analyse van wat in die rapportages tot en met mei 2020 geschreven is. Details met kopieën van de relevante passages in deze monitoringrapporten staan in een bijlage bij de online lange versie van dit artikel.

Al in de eerste twee strafrechtzittingen tegen Mugimba is inbreuk gemaakt op het universele 'ne bis in idem'-principe. Op verzoek van de openbare aanklager vernietigde het Hof een eerder vonnis tegen Mugimba. Die vernietiging werd door zowel aanklager als Hof gemotiveerd met 'to avoid double jeopardy'. Kennelijk wordt Mugimba in dit proces dus wel berecht voor iets waarvoor hij al eerder berecht is. Later werden door de aanklager aanklachten toegevoegd die niet in het uitleveringsverzoek stonden. En een aanklacht in verband met Mugimba's partijlidmaatschap destijds, die in de uitleveringsuitspraak van de Nederlandse rechtbank expliciet verboden was, is door de aanklager *de facto* gehandhaafd.⁶⁶

Tijdens het proces hebben meerdere getuigen à charge hun eerdere belastende verklaringen ingetrokken. In één geval zei de getuige dat hij die verklaring ondertekend had onder bedreiging met de dood door een hoge Rwandese ambtenaar. Hoe dat gegaan is met de andere getuigen à charge met wroeging is niet bekend: de monitoringsrapportage waarin dat moet hebben gestaan is door het Nederlandse Ministerie van Justitie en Veiligheid niet openbaar gemaakt (zie hieronder).

Dat er dergelijke druk is uitgeoefend om een belastende verklaring tegen Mugimba te verkrijgen roept vragen op met betrekking tot de betrouwbaarheid van de aanklager en van de overige getuigen à charge. Ook gebruikte de aanklager – met goedkeuring van het Hof – getuigen die volgens het Hof conform de Rwandese wet niet mochten getuigen. Zij werden door het Hof daarom niet 'getuigen' maar 'informanten' genoemd. Op andere punten toonde het Hof eveneens opvallende flexibiliteit als de aanklager niet aan wettelijke verplichtingen voldeed.

Mugimba zit nu al ruim zeven jaar in de gevangenis, waarvan bijna drie jaar in Nederland (jan. 2014 - nov. 2016), zonder zelfs maar een eerste rechterlijke uitspraak over zijn schuld. Dat de Rwandese overheid publicitair belang heeft bij het proces tegen Mugimba – en dus bij het rekken van dat proces – blijkt op diverse plaatsen in de monitoringrapporten. Daarnaast is de medische zorg voor Mugimba gebrekkig geweest, door moeizame toegang tot zijn specialist en het bij herhaling niet beschikbaar zijn van de medicijnen die hij nodig heeft.

Opvallend is ook dat de Minister van Justitie en Veiligheid, ondanks zijn belofte aan de Kamer, in elk geval één monitoringrapport over het proces tegen Mugimba niet openbaar gemaakt heeft, namelijk dat over de periode 12 april-7 juli 2019. Juist in die periode hebben nog twee getuigen à charge hun eerdere beschuldigingen tegen Mugimba voor het Hof ingetrokken, zo valt te reconstrueren uit latere rapporten.

De monitoringrapporten die wel openbaar gemaakt zijn vertonen veel tekortkomingen. Zo werd bij herhaling de inhoud van een hele zitting met maar twee zinnen weergegeven. Bovendien lijkt door de Nederlandse overheid vaak niets gedaan te zijn met de klachten van Mugimba die in de monitoringrapporten vermeld zijn.

Ten slotte moet gewezen worden op het gebrek aan actie van de Minister van Justitie en Veiligheid en zijn ambtenaren naar aanleiding van alle hierboven genoemde inbreuken op het recht van Mugimba op een eerlijk proces. De Ministers van Justitie en Veiligheid en Buitenlandse Zaken gingen op 7 februari 2020 zelfs zo ver tegenover de Kamer te verklaren er geen aanleiding was om aan te nemen dat Rwanda zich niet aan de ten tijde van de uitlevering gemaakte afspraken hield.⁶⁷

11. Samenvatting en conclusies

Op basis van dit alles moet geconcludeerd worden dat het ambtsbericht Rwanda 2016 onjuist en onbetrouwbaar is en gebaseerd op selectieve bewijsvoering. Het voldoet niet aan de eisen waaraan een deskundigenadvies volgens de Afdeling bestuursrechtspraak aan moet voldoen: inzichtelijkheid, onpartijdigheid en objectiviteit,⁶⁸ noch aan de eisen uit de Gedragscode voor gerechtelijk deskundigen in civielrechtelijke en bestuursrechtelijke zaken,⁶⁹ noch aan de eisen voortvloeiend uit de Awb (onder andere artikelen 2:4, 3:2, 3:8, 3:9, 8:34). Het ambtsbericht Rwanda 2016 mag niet meer gebruikt worden om uitlevering aan, of uitzetting naar, Rwanda te onderbouwen.

De informatie in de meest recente rapporten van door Buitenlandse Zaken en Justitie en Veiligheid als betrouwbaar geziene organisaties is van dien aard dat uitlevering naar Rwanda niet aangewezen is. Ook uitzetting is niet aangewezen. Rwanda is een land dat niet anders kan worden omschreven dan als een dictatuur. In het geval van Rwanda hoort het interstatelijk vertrouwensprincipe niet toegepast te worden.

Dat bij uitlevering aan Rwanda de kans reëel is op een flagrante schending van het recht op een eerlijk proces toont het proces tegen de in november 2016 door Nederland uitgeleverde Mugimba aan. Uit dat proces blijkt ook dat Nederlandse beloftes de rechtsgang te monitoren bepaald niet bijdragen aan het waarborgen van de eerlijkheid van die rechtsgang.

Dat de Ministers van Justitie en Veiligheid en van Buitenlandse Zaken en hun ambtenaren voor dit alles tot nog toe blind lijken te zijn, roept de vraag op: waarom? Waarom wel de Rwandese overheid geloven als die zegt dat bepaalde Rwandezen schuldig zijn, maar niet de Afghaanse overheid als die zegt dat bepaalde Afghanen onschuldig zijn? Laten de ministers zich onvoldoende voorlichten door hun ambtenaren? Is er bij verantwoorde lijken sprake van tunnelvisie? Is sprake van belangenverstremgeling, bijvoorbeeld door de jarenlange financiële en personele steun van Nederland bij de wederopbouw van het Rwandese justitiële apparaat sinds 1994?⁷⁰ Of speelt er nog iets anders? ●

66. ECLI:NL:RBDHA:2014:8484, r.o. 7.

67. *Aanhangsel Handelingen* 2019/20, 1726 antwoord op vraag 6.

68. ABRvS, 12 oktober 2001,

ECLI:NL:RVS:2001:AD5964, par. 2.3.4.

69. www.rechtspraak.nl/SiteCollectionDocuments/Gedragscode-voor-gerechtigedeskundigen-in-civielrechtelijke-en-bestuursrechtelijke-zaken.pdf.

70. Brief van de Staatssecretaris van V&J

d.d. 31 januari 2014, *Kamerstukken II* 2013/14, 33750 VI, nr. 108. N.B. ook dit stuk is vreemd genoeg niet te vinden op overheid.nl maar wel in Sdu Opmaat: https://opmaat.sdu.nl/hulkStatic/SDU/OP/kst-33750-VI-108/sharp/_ANX/kst-33750-VI-108.pdf.